

## 1. Wstęp

Obecnie w każdej publikacji na temat globalizacji poruszany jest temat zróżnicowania świata na bogatych i biednych. Jest to temat bardzo obszerny i należy go poruszać, gdyż problem ubóstwa na świecie nabiera coraz większego znaczenia i także w interesie państw rozwiniętych jest, aby to ubóstwo likwidować.

W pracy tej podjąłem w pięciu krótkich rozdziałach próbę przybliżenia tematyki podziału świata na bogatą Północ i biedne Południe. Zdaję sobie sprawę, że nie poruszyłem w niej wszystkich kwestii, które mają związek z tą tematyką, jednak wynika to z ograniczonych ram objętościowych, których postarałem się nie przekroczyć.

Pozwoliłem sobie na zamienne stosowanie pojęć bogata Północ-kraje rozwinięte oraz biedne Południe-kraje słabo rozwinięte lub rozwijające się, jednak rozróżnienie to ma tylko charakter umowny, ponieważ zdarza się, że dany kraj zaliczany jest do Południa, będąc jednocześnie krajem stosunkowo rozwiniętym i zamożnym. Niemniej jednak są to wyjątki i zazwyczaj państwa zaliczane do Południa są krajami słabo rozwiniętymi.

Praca ta ma na celu przybliżenie podstawowych pojęć związanych z podziałem świata na biednych i bogatych, przedstawienie korzeni pojawienia się tak ogromnego ubóstwa, a także działań, które są podejmowane na rzecz ograniczenia tego zjawiska.

Świadomość tego, w jakich warunkach żyją ludzie na całym świecie, ma bardzo duże znaczenie. Każdy obywatel państw rozwiniętych powinien choć w przybliżeniu wiedzieć, w jakich warunkach jest dane żyć społeczeństwom w krajach Południa. Bez tej wiedzy nie jest możliwe podejmowanie działań mających na celu redukcję, a nawet likwidację skrajnego ubóstwa. A to właśnie na państwach, w tym społeczeństwach bogatej Północy leży obowiązek wsparcia potrzebujących na całym świecie.

## 2. Zarys historyczny

Po II Wojnie Światowej rozpoczął się proces dekolonizacji. Obejmował on większość terenów Afryki i Azji

. Jako początek tego procesu uznaje się przyznanie niepodległości Indiom latem 1947 roku przez

Wielką Brytanię

, kiedy to miała miejsce pokojowa rewolucja pod przewodnictwem Mahatmy Gandhiego. Później kolejno niepodległość uzyskiwały kolejne państwa, co często było okupowane wielkimi ofiarami, szczególnie w przypadku kolonii francuskich. Do końca zimnej wojny proces dekolonizacji zakończył się. W wyniku tego z około 60 państw w połowie XX wieku mamy obecnie ok. 200

1

.

W wyniku zmian, jakie miały miejsce po II wojnie światowej, a więc podziału świata na dwa bloki, a także wyłanianiu się coraz to nowych państw, zaczęto stosować podział na 3 światy. Do Pierwszego Świata zaliczano [Stany Zjednoczone](#) i ich sojuszników w Europie Zachodniej, a więc państwa najbardziej rozwinięte. Drugim Światem określano kraje bloku socjalistycznego z ZSRR na czele. Trzecim Światem natomiast nazywano kraje uwalniające się spod zależności kolonialnej.

Jako pierwszy terminu Trzeci Świat użył ekonomista francuski Alfred Sauvy na łamach czasopisma "Le Nouvel Observateur" w 1952 roku. Porównywał on kraje zaliczane do tej grupy do trzeciego stanu we [Francji](#) przed rewolucją francuską, który także był biedny i wykorzystywany ekonomicznie przez dwa pierwsze stany.

Kraje postkolonialne musiały wybierać między państwami zachodnimi, w których panowała liberalna demokracja i gospodarka rynkowa, a krajami bloku wschodniego, które charakteryzowała gospodarka centralnie planowana i totalitarny system rządzenia. Co prawda tworzone struktury, które miały zapewnić neutralność wobec tych grup państw (o czym niżej), niemniej jednak mimo tworzenia odpowiednich struktur międzynarodowych wiele krajów nie mogło pozwolić sobie na całkowitą neutralność i musiało podjąć współpracę z jedną ze stron.

Oprócz pojęcia Trzech Światów, które zresztą było krytykowane za to, że nie uwzględnia różnorodności krajów postkolonialnych, funkcjonowały jeszcze inne określenia, w szczególności odnoszące się do krajów powstałych w wyniku dekolonizacji. Od lat 60 kraje te zaczęto nazywać krajami rozwijającymi się. Pojęcie to jest dziś najczęściej używane przez organizacje międzynarodowe, jednak nie jest ono adekwatne do sytuacji we wszystkich państwach zaliczanych do tej grupy. Niektóre kraje wcale się nie rozwijają, wręcz przeciwnie, sytuacja w nich często ulega pogorszeniu. Przyczyną tego jest eksplozja demograficzna, korupcja, a także niskie ceny surowców, które są głównych źródłem dochodów niektórych państw.

Państwa, w których tempo wzrostu gospodarczego jest najszybsze spośród krajów rozwijających się, nazywane są krajami nowo uprzemysłowionymi (ang. NIC, newly industrialized countries). Są to głównie kraje Azji Południowo-Wschodniej, które poprzez odpowiednią politykę gospodarczą osiągnęły ogromny sukces, powoli dościgając kraje rozwinięte.

Kiedy miały miejsce przemiany lat 1989-1991, podział na trzy światy stracił rację bytu. Państwa, które wcześniej należały do bloku wschodniego, wyzwoliły się spod zależności ZSRR, a sam Związek Radziecki uległ rozpadowi. Wielu członków byłego Układu Warszawskiego, w tym m.in. Polska, zaczęło pukać do drzwi struktur zachodnich, co w efekcie przyniosło, oczywiście po pewnym czasie i ogromnym wysiłku, integrację z tymi strukturami. Pozostałe kraje także blisko współpracują z instytucjami Zachodu. Dlatego też od lat 90 bardziej adekwatnym i powszechnie przyjętym podziałem jest podział na bogatą Północ i biedne Południe. Do państw Północy zaliczamy kraje należące do OECD oraz kraje byłego bloku wschodniego, w których poziom życia, poza małymi wyjątkami, stoi na wysokim poziomie. Południe natomiast to kraje postkolonialne, w których panuje powszechne ubóstwo, choroby, łamane są podstawowe prawa człowieka.

Podział na Północ i Południe był już dostrzegany w latach 60-tych, kiedy to kraje postkolonialne zaczęły postrzegać obecną światową rywalizację przez pryzmat gospodarki, nie polityki czy ideologii. Nie ważne było, czy dane państwa należą do bloku socjalistycznego, czy też zachodniego, ważne było to, że różnice w rozwoju powiększyły się i trzeba było podjąć inicjatywy temu zapobiegające. Dlatego też w ramach ONZ, w wyniku akcji państw Południa, w 1964 roku stworzono Konferencję Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (UNCTAD-United Nations Conference on Trade and Development), która ma na celu wsparcie dla krajów potrzebujących<sup>2</sup>.

### 3. Kryteria podziału świata na bogatą Północ i biedne Południe

Północ i Południe wyróżnić możemy na podstawie wielu kryteriów. Chciałbym tu przytoczyć kilka z nich, a mianowicie: kryterium geograficzne, cywilizacyjne, ekonomiczne oraz ekonomiczno-społeczne.

Jako pierwsze kryterium wyróżnić możemy kryterium geograficzne. Tak się składa, że najbardziej rozwinięte państwa zamieszkują półkulę północną, między 20 a 60 równoleżnikiem. Są jednak wyjątki. Do państw bogatej Północy można także zaliczyć [Australię](#) czy [Nową](#)

### Zelandię

które znajdują się na półkuli południowej.

Wyodrębnienie Północy i Południa może nastąpić również według kryterium typologii cywilizacji. Członków danej cywilizacji łączy przede wszystkim religia, a także więzy krwi, styl życia oraz język. Z tej perspektywy świat możemy podzielić na dominującą cywilizację zachodnią z jednej strony, którą reprezentuje większość państw półkuli północnej, a z drugiej cywilizacje: chińską, hinduistyczną, islamską, latynoamerykańską oraz afrykańską. Cywilizacje państw Południa charakteryzują się między innymi tym, że sprzeciwiają się dominacji państw Zachodu. Najbardziej jaskrawym przypadkiem jest cywilizacja islamska.

Państwa Północy i Południa można wyodrębnić, opierając się na kryterium ekonomicznym wskazującym na poziom rozwoju mierzony za pomocą dochodu na jednego mieszkańca. Bank Światowy dzieli poszczególne państwa na:

1. państwa o wysokich dochodach, które wynoszą minimum 10066 USD na 1 mieszkańca;
2. państwa o średnio wysokich dochodach-3265-10065 USD na 1 mieszkańca;
3. państwa o średnio niskich dochodach-826-3255 USD na 1 mieszkańca;
4. państwa o niskich dochodach, nie przekraczających 825 USD na 1 mieszkańca<sup>3</sup>

Posługując się kryterium ekonomiczno-społecznym, wyróżnić możemy kilka wskaźników ułatwiających klasyfikację państw. Często stosowany do pomiaru stopnia rozwoju danego kraju jest Produkt Krajowy Brutto (ang. GDP-Gross Domestic Product), a także PKB per capita, którym posługuje się wyżej wymieniony Bank Światowy. Ma on jednak wiele wad, dlatego w klasyfikacji poziomu życia w poszczególnych krajach coraz częściej stosowany jest wskaźnik rozwoju kapitału ludzkiego (HDI-Human Development Index).

PKB opisuje zagregowaną wartość dóbr i usług finalnych wytworzonych na terenie danego kraju w określonej jednostce czasu (najczęściej w ciągu roku). PKB per capita natomiast to wartość Produktu Krajowego Brutto danego państwa podzielona przez liczbę jego mieszkańców. Nie uwzględnia on jednak wielu ważnych czynników decydujących o tym, na jakim poziomie żyje społeczeństwo. Produkt Krajowy Brutto nie mówi nam, jak dochody są rozłożone pomiędzy poszczególnych członków danego społeczeństwa. Może być tak, że na górnym decyl będzie przypadać 40% dochodów w danym państwie, a pozostałe 90% społeczeństwa 60% dochodów. Tak więc mimo wysokiego poziomu PKB, nierówności w danym państwie mogą być bardzo duże. Wskaźnik ten nie mówi nam także o tym, jaki jest stan zdrowia w społeczeństwie. Nie informuje nas również, jak wykształcone jest społeczeństwo. Trudno uznać kraj za rozwinięty,

## Obszary ubóstwa i bogactwa na świecie: podział świata na bogatą Północ i biedne Południe

Autor: Arkadiusz Meszka  
niedziela, 27 grudnia 2009 12:37

---

kiedy będzie miał wysoki poziom PKB, a jedna trzecia społeczeństwa będzie analfabetami i w dodatku nie przestrzegane będą prawa człowieka.

Tabela 1. PKB per capita w dolarach w wybranych krajach w 2008 roku

Kraj	PKB per capita
Singapur	52,000
Stany Zjednoczone	48,000
Islandia	42,600
Niemcy	34,800
Francja	32,700
Portugalia	22,000
Polska	17,800
Wenezuela	14,000
Ukraina	6,900
Chiny	6,100
Egipt	5,500
Paragwaj	4,300
Indonezja	3,900
Tadżykistan	1,800
Bangladesz	1,500
Zambia	1,500
Benin	1,500
Tanzania	1,400
Burkina Faso	1,300
Uganda	1,100
Mozambik	900
Rwanda	900
Sierra Leone	700
Liberia	500

Źródło: <http://www.wedrujacyswiat.pl/Tabele.php#2.33> z 13.05.2009.

---

Wskaźnikiem, który bierze pod uwagę więcej kryteriów rozwoju danego społeczeństwa, jest wskaźnik rozwoju kapitału ludzkiego. Uwzględnia on 3 czynniki: stan zdrowia, wiedzę i standard życia. Stan zdrowia mierzony jest długością życia, wiedza określana jest jako poziom skolaryzacji oraz umiejętność czytania i pisania wśród osób powyżej 15 roku życia, natomiast standard życia to nic innego jak PKB per capita. Nie trudno zauważyć, że ten wskaźnik obejmuje więcej elementów niż Produkt Krajowy Brutto<sup>4</sup>. HDI w poszczególnych krajach świata

przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Wskaźnik Rozwoju Humanistycznego w wybranych krajach w latach 1980-2006.

Wskaźnik Rozwoju Humanistycznego(HDI)				
1980	1990	2000	2004	2006
Islandia	0,888	0,915	0,945	0,955
Francja	0,875	0,908	0,940	0,950
USA	0,892	0,920	0,944	0,955
Niemcy	0,866	0,892	0,931	0,945
Singapur	0,784	0,850	0,907	0,925
Portugalia	0,764	0,829	0,879	0,900
Polska	-----	0,805	0,852	0,875
Wenezuela	0,762	0,787	0,801	0,815
Ukraina	-----	-----	0,753	0,765
Chiny	0,529	0,607	0,718	0,735

## Obszary ubóstwa i bogactwa na świecie: podział świata na bogatą Północ i biedne Południe

Autor: Arkadiusz Meszka  
niedziela, 27 grudnia 2009 12:37

---

Paragwaj	0,673	0,707	0,734
Indonezja	0,520	0,623	0,671
Egipt	0,483	0,572	0,665
Tadżykistan	-----	0,709	0,648
Bangladesz	0,331	0,390	0,489
Tanzania	-----	0,436	0,445
Uganda	-----	0,404	0,453
Benin	0,347	0,378	0,424
Zambia	-----	0,481	0,410
Rwanda	0,356	0,323	0,386
Burkina Faso	0,259	0,298	0,317

Autor: Arkadiusz Meszka  
niedziela, 27 grudnia 2009 12:37

---

Mozambik	0,281	0,274	0,333
Liberia	0,345	0,284	0,339
Sierra Leone	-----	-----	-----

Źródło: <http://www.wedrujacyswiat.pl/Tabele.php#2.33> z 13.05.2009.

Pierwsze osiem pozycji w tabeli 2 to państwa o wysokim poziomie rozwoju humanistycznego, kolejne 8 to państwa reprezentujące grupę krajów o średnim poziomie rozwoju humanistycznego, natomiast ostatnie 8 krajów to grupa o niskim wskaźniku rozwoju. Jak widzimy, w pierwszej i drugiej grupie znajdują się kraje reprezentujące wszystkie kontynenty, natomiast w trzeciej dominują kraje afrykańskie, co wskazuje na wysokie zacofanie tego kontynentu. Podobne tendencje zaobserwować można w tabeli 1, przedstawiającej PKB per capita wybranych państw<sup>5</sup>.

Innym, znacznie rzadziej używanym i odgrywającym znacznie mniejszą rolę miernikiem jest wskaźnik szczęścia krajowego brutto (ang. Gross National Happiness, GNH). Zalicza się do niego ochrona wartości kulturowych i troska o nie, ochrona środowiska naturalnego, sprawiedliwy rozwój społeczno-gospodarczy, dobre zarządzanie gospodarką i sprawami publicznymi<sup>6</sup>.

## 4. Struktury instytucjonalne państw Północy i Południa

### 4.1. Północ

Jedną z podstaw integracji państw Zachodu i Północy jest idea transatlantycka. Ma ona swój początek w końcu lat 40, kiedy to utworzono Organizację Traktatu Północnoatlantyckiego (ang. NATO-North Atlantic Treaty Organization). Powstała ona w wyniku zagrożenia ze strony Związku Radzieckiego, a także w celu utrzymania w ryzach Niemiec, które zostały podzielone na Republikę Federalną Niemiec, która wkrótce została włączana w struktury Zachodu, oraz Niemiecką Republikę Demokratyczną, należącą do bloku wschodniego.



Po zakończeniu zimnej wojny należało na nowo zdefiniować sens istnienia NATO, a także rozszerzyć współpracę transatlantycką na inne dziedziny, gdyż zagrożenie ze strony Wschodu minęło, a coraz większego znaczenia nabierają więzy gospodarcze. Poza tym USA potrzebowały sojuszników, aby móc utrzymywać pozycję globalnego mocarstwa. W wyniku tego USA i Unia Europejska podpisały 20 listopada 1990 roku w Paryżu deklarację transatlantycką (Transatlantic Declaration of 1990), która wskazywała na następujące cele:

1. wspieranie demokracji, rządów prawa i praw człowieka oraz postępu społecznego w skali światowej;
2. zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego;
3. wspieranie wzrostu gospodarczego i tworzenie stabilnej gospodarki światowej;
4. promowanie zasad gospodarki rynkowej i wielostronnego systemu handlowego;
5. pomoc państwom rozwijającym się;

Trzeciego grudnia 1995 roku przyjęto na szczycie w Madrycie program działania. Postanowiono utworzyć nowy rynek transatlantycki, w ramach którego mają być zniesione bariery w przepływie dóbr, usług oraz kapitału. Nastąpić to ma w ramach Transatlantyckiej Strefy Wolnego Handlu ( ang. TAFTA-Transatlantic Free Trade Area).

W latach 90-tych XX wieku system zachodni zaczął ulegać procesowi regionalizacji. Wyraża się to w coraz wyraźniejszym wyodrębnianiu się trzech bloków ekonomiczno-handlowych, w których dominującą rolę odgrywają USA, Unia Europejska oraz Japonia. Ośrodki te współpracują i rywalizują ze sobą. Zjawisko to nosi nazwę trilateralizmu.

Stany Zjednoczone wyraźnie dominują wśród tych trzech ośrodków, jeśli chodzi o kwestie wydajności pracy i innowacyjności. UE stara się nadrabiać zaległości, wprowadzając Unię Walutową oraz liberalizując coraz bardziej rynek Unijny. Liberalizacja handlu ma miejsce także na kontynencie północnoamerykańskim, gdzie 7 października 1992 USA, Kanada i Meksyk podpisały Północnoamerykański Układ Wolnego Handlu ( ang. NAFTA-North American Free Trade Area). Wszedł on w życie 1 stycznia 1994 roku.

W sferze polityczno-wojskowej USA są zwolennikami sojuszy regionalnych. Natomiast w kwestii stosunków ekonomicznych preferują współpracę na poziomie globalnym, czego przykładem jest GATT (przekształcone w połowie lat 90-tych w WTO), czy też Międzynarodowy Fundusz Walutowy.

Region Azji Południowo-Wschodniej jest obecnie najbardziej dynamicznie rozwijającym się obszarem. W jego obszarze swoją aktywność przejawiają, oprócz Japonii i Państw Azji Południowo - Wschodniej, Stany Zjednoczone, Meksyk, Nowa Zelandia i Australia. Swą dynamikę rozwojową region zawdzięcza aktywności i właściwej polityce takich krajów jak [Japonia](#), [Korea Płd.](#),

[Tajwan](#)

czy

[Singapur](#)

Sztandarowym przykładem współpracy państw bogatej Północy jest Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD). Powstała ona w 1960 roku w wyniku przekształcenia Europejskiej Organizacji Współpracy Gospodarczej. Umowa o utworzeniu OECD została podpisana 14 grudnia 1960 roku i weszła w życie 30 września 1961 r. Jej siedzibą jest Paryż. Organizacja ta jest nazywana klubem bogatych, gdyż skupia najbardziej zamożne państwa świata. Ma ona na celu inicjowanie działań na rzecz rozwoju gospodarczego, wzrostu poziomu życia i wymiany handlowej między jej członkami. Przez ostatnie kilkanaście lat OECD zajmuje się także koordynacją polityki gospodarczej państw członkowskich za pośrednictwem Komitetu Polityki Gospodarczej.

Obecnie znaczenia nabiera także współpraca na poziomie najbardziej rozwiniętych gospodarek świata. Wyraża się to w konsultacjach państw G-8. Są to: USA, [Kanada](#), [Wielka Brytania](#), [Francja](#),

[Niemcy](#)

[Japonia](#)

[Włochy](#)

i od niedawna także

[Rosja](#)

. Grupa Ośmiu stanowi swoiste centrum konsultacyjno-regulacyjne, mające na celu utrzymanie spójności systemu zachodniego

7

### 4.2.Południe

Poziom instytucjonalizacji współpracy państw Południa jest znacznie mniejszy niż państw Północy. Wynika to z braku bliskości geograficznej, niekorzystnego położenia polityczno-ekonomicznego, a także zależności w wielu przypadkach od państw Północy. Do globalnych organizacji stworzonych przez państwa Południa należą Grupa 77 oraz Ruch Państw Niezaangażowanych.

Ruch Państw Niezaangażowanych ma swoje początki na konferencji w Bandungu, która odbyła się w kwietniu 1955 roku. Udział w niej wzięli przywódcy 29 nowo wyzwolonych spod zależności kolonialnej państw. Przyjęto tam kilka zasad, zwanymi zasadami Dasa Sila, będących podstawami polityki niezaangażowania. Są to:

1. poszanowanie suwerenności i integralności terytorialnej wszystkich państw;
2. uznanie równości wszystkich ras i narodów;
3. powstrzymanie się od ingerencji w sprawy wewnętrzne państw;
4. powstrzymanie się od wykorzystania sojuszy wojskowych w interesie wielkich mocarstw;
5. powstrzymanie się od wywierania presji na państwa;
6. niestosowanie wobec jakiegokolwiek państwa groźby agresji lub użycia siły;
7. rozwiązywanie sporów międzynarodowych środkami pokojowymi;
8. przestrzeganie prawa i zobowiązań międzynarodowych.

Oficjalnie powołano do życia Ruch Państw Niezaangażowanych 1 września 1961 r.

Do 2006 roku odbyło się 14 spotkań na szczycie przywódców państw niezaangażowanych. Działalność Ruchu podzielić można na dwa okresy. Pierwszy z nich to lata 60-te i 70-te poprzedniego wieku, kiedy to zwracano większą uwagę na kwestię rozwoju ekonomicznego i zmian w instytucjach gospodarki światowej, a także zadośćuczynienia za kolonializm przez byłych kolonizatorów. Drugi okres to działalność po 1989 roku, kiedy coraz wyraźniej różnicowano świat na bogatą Północ i biedne Południe. Tym razem nie dążono do konfrontacji z Północą, lecz starano się wyrażać swoje interesy w globalnym dialogu i realizować je we współpracy z krajami rozwiniętymi.

Obecnie Ruch Państw Niezaangażowanych kładzie też nacisk na takie problemy, jak sytuacja na Bliskim Wschodzie i w Palestynie, problemy społeczne wynikające z globalizacji, nierówności rozwojowe i problemy globalne. Kwestiom tym poświęcony był XIII szczyt w Kuala Lumpur w Malezji, który odbył się w 2003 roku.

Autor: Arkadiusz Meszka  
niedziela, 27 grudnia 2009 12:37

---

15 czerwca 1964 roku utworzona została druga globalna instytucja współpracy skupiająca państwa Południa. Jest to Grupa 77. Działa ona w ramach ONZ i skupia 134 państwa. Współpracują one ze sobą i wspierają się nawzajem na forach organizacji wyspecjalizowanych Narodów Zjednoczonych, takich jak: UNCTAD, FAO, UNIDO, UNESCO, MFW i Bank Światowy. Dzięki temu zwiększa się ich siła negocjacyjna i łatwiej jest im zrealizować wspólne interesy. Organem decyzyjnym są spotkania na szczeblu ministerialnym, które odbywają się co roku przed sesją Zgromadzenia Ogólnego i niektórych organizacji wyspecjalizowanych.

Stosunkowo niewielką rolę w porównaniu do organizacji regionalnych państw Północy odgrywają organizacje regionalne państw Południa. Jedną z takich organizacji jest Unia Arabskiego Maghrebu, która powstała 17 lutego 1989 roku po podpisaniu traktatu z Marakeszu. W jej skład wchodzi [Algieria](#), [Maroko](#), [Mauretania](#), [Libia](#) i [Tunezja](#). Innym ugrupowaniem afrykańskim jest Wspólny Rynek Wschodniej i Południowej Afryki (COMESA-Common Market for Eastern and Southern Africa). Został ustanowiony na podstawie układu z dnia 5 listopada 1993 roku podpisanego w Kampali ([Uganda](#)) przez państwa Afryki Wschodniej i Południowej.

W regionie Azji i Pacyfiku wyróżnić możemy ASEAN (Association of South East Asian Nations) oraz SAARC (South Asian Association for Regional Cooperation). ASEAN powstał w 1967 roku i w przeciwieństwie do SAARC skupia bogatsze państwa regionu.

---

W Ameryce Łacińskiej działają m. in. takie ugrupowania regionalne jak Wspólnota Andyjska, działająca od 1997 roku, Mercosur, czyli Wspólny Rynek Południa, który został utworzony w 1991 roku oraz Wspólnota Karaibska (CARICOM), powstała 4 lipca 1973 roku<sup>8</sup>.

## 5. Poziom życia społeczeństw w krajach bogatej Północy i biednego Południa

Obecnie żyje na świecie ok. 6,5 miliarda ludzi. Liczba ta stale rośnie. Najwyraźniej tendencję tę widać w Azji, Afryce i Ameryce Łacińskiej, które są skupiskiem państw zaliczanych do biednego Południa. W krajach rozwiniętych natomiast liczba ludności pozostaje na tym samym poziomie lub zmniejsza się. Wynika to z tego, że zwiększyła się tam w ostatnich latach długość życia, znacznie obniżono śmiertelność wśród niemowląt itp. W 42 najbardziej zadłużonych państwach średnia długość życia wynosi 51,5 lat, natomiast w 30 najbogatszych 76,9 lat.

Kraje biednego Południa są w bardzo złej sytuacji jeśli chodzi o kwestię żywności. Produkowana jest ona tam za pomocą bardziej prymitywnych metod, w dodatku warunki glebowe bywają bardzo niesprzyjające, szczególnie w przypadku krajów subsaharyjskich. Powoduje to, że wydajność produkcji i ilość produkowanej żywności jest znacznie mniejsza. W dodatku państwa są często zmuszone eksportować część zasobów żywnościowych, przez co wielu ludzi żyje na skraju nędzy. Około 2/3 ludności żyjącej w krajach słabo rozwiniętych spożywa 1/4 produkcji protein.

Prawidłowa dieta człowieka wynosi średnio 2223 - 2656 kalorii dziennie. Dolna granica jest odpowiednia dla mieszkańców Azji, górna-Australii. W Ameryce Północnej jedna osoba spożywa dziennie ok. 2642 kalorie, w Europie 2656. W krajach rozwiniętych średnio spożywa się 500 kalorii dziennie więcej niż wynosi norma. W krajach słabo rozwiniętych natomiast średnie spożycie spada o 75 kalorii poniżej wymaganego minimum. Dla przykładu, w Kanadzie spożywa się średnio 3150 kalorii dziennie na osobę, w Indiach natomiast jedynie 1940.

Duże różnice między krajami Południa i Północy występują również w kwestii zasobów wodnych. Dzielne zapotrzebowanie organizmu ludzkiego na wodę wynosi ok. 2,5 litra, w zależności od warunków pogodowych. Najwięcej wody pochłaniają takie czynności jak dbanie o higienę osobistą oraz przygotowywanie posiłków. Różnice między poszczególnymi społeczeństwami w zużyciu wody są ogromne. W krajach o niskim poziomie życia jednostka zużywa ok. 90 l wody dziennie, w krajach europejskich 160 l, w [USA](#) natomiast aż 635 l. i znowu najgorzej w kwestii dostępu do zasobów wodnych wypadają kraje strefy subsaharyjskiej

Miedzy krajami Północy i Południa występuje ogromna przepaść technologiczna. U progu XXI wieku kraje stanowiące 1/5 światowej populacji o najwyższych dochodach posiadały na swym terenie 74% wszystkich linii telefonicznych. Z kolei najbiedniejsza 1/5 krajów posiadała zaledwie 1,5% takich linii. W Afryce sytuacja nieco poprawiła się dzięki rozprzestrzenieniu się telefonii komórkowej, mimo to i tak różnice są drastyczne, co obrazuje następujące porównanie: kiedy w 2003 roku 4% ludności Afryki posiadało telefony komórkowe, w Europie było to aż 50%.

Podobna sytuacja jest z poziomem dostępu do komputerów, a co za tym idzie, także do internetu. Przeciętny mieszkaniec Bangladeszu, aby kupić komputer, musiałby poświęcić swoje

zarobki z ostatnich 8 lat. Amerykaninowi natomiast na zakup komputera z całym wyposażeniem wystarczają dochody z jednego miesiąca. Podobnie rzecz ma się z dostępem do internetu. W 2000 roku w Afryce subsaharyjskiej do internetu miało dostęp 3 mln użytkowników. W tym samym czasie w Stanach Zjednoczonych liczba użytkowników internetu wynosiła 154 miliony. W dodatku łącza internetowe na Południu są znacznie gorszej jakości niż w krajach Północy<sup>10</sup>.

Poziom życia ukazać można także w przybliżeniu za pomocą wielu wskaźników, np.: PKB per capita oraz HDI, których poziom w wybranych krajach przedstawiają tabele 1 i 2.

### 6. Stosunki Północ-Południe

Kiedy nastąpił koniec zimnej wojny, a wraz z nią stan ciągłych napięć na linii Wschód-Zachód, uwaga państw Północy i instytucji reprezentujących te państwa mogła skupić się na zwiększeniu pomocy i współpracy z państwami Południa.

Organizacja Narodów Zjednoczonych pełni rolę pośrednika między bogatymi i biednymi krajami, co wynika z faktu, iż jednym z podstawowych celów ONZ jest podnoszenie poziomu życia oraz przyczynianie się do rozwoju gospodarczego i społecznego. Funkcje te realizuje m.in. Rada Gospodarczo-Społeczna, jej regionalne komisje, a także wiele organizacji wyspecjalizowanych oraz programów Narodów Zjednoczonych.

Pomoc rozwojowa to najważniejsza płaszczyzna stosunków na linii Północ-Południe. W ramach drugiej dekady rozwoju ONZ przyjęto postulat, aby Północy przeznaczały 7% PKB na pomoc biednym państwom Południa. Według Komitetu Pomocy Rozwojowej działającego w ramach OECD pomoc rozwojowa to transfer środków rzeczowych i finansowych na rzecz państw rozwijających się. Pomoc ta musi spełniać dwa warunki:

- musi zawierać co najmniej 25% darowizny oraz
- być zastosowana bezpośrednio na wsparcie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju biorcy.

Pomoc udzielana jest zarówno przez pojedyncze rządy, jak i organizacje międzynarodowe. W udzielaniu pomocy wielostronnej udział biorą takie organizacje jak: ONZ, instytucje światowej gospodarki (MFW i Bank Światowy), a także OECD oraz UE.

W ramach Narodów Zjednoczonych działalność pomocowa prowadzona jest w ramach takich programów jak: Program Rozwoju Narodów Zjednoczonych (UNDP-United Nations Development Program), który powstał na początku lat 90-tych i realizuje założenia humanistycznego rozwoju; Program NZ ds. Ochrony Środowiska (UNEP-United Nations Environmental Programme), dbający o to, aby rozwój przebiegał w harmonii ze środowiskiem naturalnym; Konferencja NZ ds. Handlu i Rozwoju (UNCTAD-United Nations Conference on Trade and Development). W jej skład wchodzi aż 190 państw i jest ona jednym z najbardziej reprezentatywnych forów, na których odbywa się dialog Północ-Południe.

Poza ONZ jedną z organizacji odgrywających dużą rolę w pomocy jest Bank Światowy. Udziela on niskoprocentowanych kredytów państwom biednym. Kredyty te rozłożone są zazwyczaj na długi okres czasu. Do 2006 roku łączna wartość udzielonych kredytów wyniosła 90 mld USD.

Podobną rolę odgrywa Międzynarodowy Fundusz Walutowy. Zajmuje się on udzielaniem pożyczek dla biednych krajów. W 1996 roku MFW zainicjował program *Oddłużenie zobowiązań najbiedniejszych i najbardziej zadłużonych państw świata* (HIPC-Heavily Indebted Poor Countries). Ma on na celu ograniczenie zadłużenia lub całkowite umarzanie długów poszczególnych państw. Wlicza się w to wszystkich kredytodawców, zarówno państwowych, jak i prywatnych.

Rola OECD jest równie ważna jak i poprzednich instytucji. Szacuje się, że do 2006 roku organizacja ta udzieliła pomocy w wysokości 52 mld USD. Dużym osiągnięciem OECD jest przygotowanie w 1996 roku raportu, który zakłada podjęcie działań mających na celu do 2015 roku zmniejszenie skrajnego ubóstwa w świecie o połowę, powszechny dostęp na całym świecie do edukacji podstawowej, wyeliminowanie dysproporcji w wykształceniu kobiet, zmniejszenie umieralności matek, niemowląt i dzieci o ok. 60 %, powszechny dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej itp.

Unia Europejska także jest bardzo aktywna w dziedzinie współpracy z państwami Południa. Po przyjęciu Traktatu Amsterdamskiego komisja ma do zrealizowania wiele zadań, m.in. stopniową integrację państw rozwijających się z gospodarką światową, walkę z biedą, przestrzeganiem praw człowieka i podstawowych wolności, rozwój demokracji i przestrzegania prawa

Problem w stosunkach Północ-Południe stanowią, często niepotrzebne, nakłady na zbrojenia.

W stosunku do pomocy udzielanej krajom biednym wydatki na zbrojenia są ogromne. W samych Stanach Zjednoczonych i Europie wyniosły one w 2004 roku 764 mld dolarów. W pozostałej części świata wyniosły one 271 mld dolarów. Nawet kilkuprocentowe obniżenie tych wydatków na zbrojenia mogłoby bardzo pomóc, gdyby środki te przeznaczono na pomoc dla krajów biednych<sup>12</sup>.

## 7. Podsumowanie

Bogate państwa Północy oraz organizacje skupiające te państwa podejmują wiele uchwał, ogłaszają wiele programów, podejmują wiele inicjatyw na rzecz pomocy krajom biednym. Mimo tych wszystkich działań sytuacja w niektórych krajach nie zmienia się, lub wręcz ulega pogorszeniu. Zdarza się też, że kraje Północy starają się wyzyskiwać kraje biedniejsze na wiele sposobów, np. wymuszając liberalizację handlu przy stosowaniu ochrony protekcyjnej na swoich rynkach, szczególnie w przypadku rolnictwa<sup>13</sup>.

W pomocy udzielanej krajom biednym coraz większą rolę powinny odgrywać (i odgrywają) inicjatywy obywateli państw rozwiniętych. Nawet w Polsce coraz częściej prowadzone są w telewizji kampanie reklamowe, w których obywatele proszeni są o wsparcie finansowe. W taką działalność angażują się przede wszystkim artyści, którzy cieszą się autorytetem i którzy mogą mieć większy wpływ na widzów.

Dużą rolę w zakresie pomocy odgrywa także Kościół Katolicki, a także inne Kościoły. Wielu misjonarzy decyduje się na wyjazd, szczególnie do państw afrykańskich, gdzie dominują wyznania animistyczne, aby nawracać tamtejszych ludzi, a przy okazji prowadzić działania edukacyjne itp. W polskich kościołach często organizowane są zbiórki pieniężne mające na celu wsparcie takich misjonarzy.

Bardzo ważne jest, aby pomoc docierała do obywateli państw najbiedniejszych, gdzie ludzie zmuszeni są żyć na skrajnie niskim poziomie. W wielu miejscach na świecie ludzie żyją za dolara lub dwa dziennie. Często zdarza się, że elity danego państwa zagarniają dla siebie pieniądze przeznaczone na pomoc pozostawiając obywateli samym sobie. W związku z tym liczy się też wzbudzanie świadomości w społeczeństwach, zmiana postaw.

Kiedy Polska w okresie pozytywizmu, w XIX wieku, była pod zaborami, słynne było hasło praca u podstaw. Dziś, w dobie globalizacji, nie straciło ono na swej aktualności i w kontekście pomocy krajom biednym powinno mieć pierwszorzędne znaczenie.



### Przypisy:

- <sup>1</sup>Szerzej na temat procesu dekolonizacji zob. J. Kukułka, *Historia współczesna stosunków międzynarodowych 1945-2000*, Scholar, Warszawa 2003; W. Roszkowski, *Półwiecze: historia polityczna świata po 1945 roku*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.
- <sup>2</sup>A. Leszczyński, Biedni-bogaci, *Polityka* nr 52/53, 25.12.2004, s. 70-73; E. Haliżak, *Północ w stosunkach międzynarodowych*, [w:] *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*, red. E. Haliżak, R. Kuźniar, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2006, s. 435.
- <sup>3</sup>E. Haliżak, *Północ w stosunkach międzynarodowych*, [w:] red. E. Haliżak, R. Kuźniar, *Stosunki międzynarodowe: geneza, struktura, dynamika*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2006, s. 436 -439.
- <sup>4</sup>G. W. Kołodko, *Wędrujący świat*, Prószyński i S-ka, Warszawa 2008, s. 139-204.
- <sup>5</sup>Wykaz PKB per capita oraz HDI we wszystkich krajach znajduje się na stronie : <http://www.wedrujacyswiat.pl/Tabele.php#2.33>
- <sup>6</sup>G. W. Kołodko, *Wędrujący świat...*, s. 268 -269.
- <sup>7</sup>E. Haliżak, *Północ w stosunkach międzynarodowych...*, s. 444-451.
- <sup>8</sup>E. Haliżak, *Południe (państwa rozwijające się-Trzeci Świat)*, [w:] red. E. Haliżak, R. Kuźniar, *Stosunki międzynarodowe: geneza, struktura, dynamika*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2006, s. 468-474.

Autor: Arkadiusz Meszka  
niedziela, 27 grudnia 2009 12:37

---

<sup>9</sup>S. Otok, *Geografia polityczna. Geopolityka-ekopolityka-globalistyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 112-131; E. Haliżak, *Południe (państwa rozwijające się-Trzeci Świat)...*, s. 458.

<sup>10</sup>J. A. Scholte, *Globalizacja: krytyczne wprowadzenie*, Wyższa Szkoła Zarządzania i Marketingu w Sosnowcu, Sosnowiec 2006, s. 372-373.

<sup>11</sup>Szeroką krytykę działalności MFW przeprowadza J. E. Stiglitz w swojej książce pt.: *Globalizacja*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006. Zarzuca on między innymi Funduszowi doktrynerstwo oraz prowadzenie polityki, dzięki której korzyści czerpała głównie światowa finansjera, a koszty tego ponosiły społeczeństwa krajów biednych. Zalecenia Funduszu, polegające głównie na prowadzeniu restrykcyjnej polityki fiskalnej, miały przyczynić się m.in. do pogłębienia kryzysów w Azji oraz Ameryce Łacińskiej, a także do mało udanej transformacji systemowej w Rosji.